Naslov članka/Article:

PRIPRAVA IN VSEBINA UČNEGA NAČRTA ZA PRVO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

Design and Content of the Curriculum for the First Educational Cycle

Avtor/Author:

Mag. Katarina Dolgan

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 4-5/2025, letnik 56
ISSN 0350 -5065
Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:
https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/

Mag. Katarina Dolgan
Zavod RS za šolstvo

PRIPRAVA IN VSEBINA UČNEGA NAČRTA ZA PRVO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

Design and Content of the Curriculum for the First Educational Cycle

https://doi.org/10.59132/viz/2025/4-5/55-62

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljeni glavni poudarki priprave in vsebine učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje. Glavna dokumenta (poleg vseh preostalih), ki sta usmerjala pripravo tega učnega načrta in delo predmetne kurikularne komisije, sta bila *Smernice za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje (2023)* ter *Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (2022). Namen prispevka je osvetliti razloge za prenovo, poudarke pri delu predmetne kurikularne komisije ter strukturo in vsebino učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje.

Ključne besede: učni načrt, prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, celostni razvoj učenca, temeljno znanje, povezovanje znanja

ABSTRACT

This paper outlines the key considerations in the development and content of the curriculum for the first education cycle. The process was primarily informed by two central documents: *the Guidelines for Designing the Curriculum for the First Educational Cycle* (Smernice za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, 2023) and the *Foundations for the Curriculum Reform in Primary and Secondary Schools* (Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji, 2022). The article highlights the rationale behind the reform, the priorities of the subject-specific curriculum committees, and presents the structure and content of the reformed curriculum.

Keywords: curriculum, first educational cycle, holistic development of students, core knowledge, knowledge integration

UVOD

Glavno vodilo predmetne kurikularne komisije za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje pri pripravi učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje je bilo, da naj bi bil zasnovan tako, da bo omogočil načrtovanje in izvajanje pouka, ki bo učence celostno, miselno in čustveno aktiviral. Prav tako je bilo pomembno upoštevati dejstvo, da v začetnem obdobju šolanja učenje prehaja iz spontanega k bolj organiziranemu in sistematičnemu, pri čemer so učenci v šoli deležni sistematičnega pouka in učenja simboličnih vsebin, abstraktnega znanja, spoznavnih in praktičnih spretnosti. Da bi bil prehod iz predšolskega v šolsko obdobje za učence čim lažji in uspešnejši, je bilo treba pripraviti tak učni načrt, ki bi učiteljem omogočal, da dejavnosti pri pouku čim bolj približajo značilnostim spontanega učenja. Učitelj naj bi pri načrtovanju dejavnosti za doseganje ciljev in standardov iz učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje sledil razvojni stopnji učencev in tudi glede na to ustrezno izbiral učne vsebine, didaktične strategije in dejavnosti pri pouku, ob tem pa upošteval, da starost učencev ni edini dejavnik, po katerem presojamo, česa se je učenec pri dani starosti zmožen naučiti.

V *Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2023) so povzete ugotovitve Marjanovič Umek in Zupančič (2020), ki pravita, da se sicer podobno stari otroci lahko zelo razlikujejo v razvoju in učenju, kar zahteva temu ustrezno izvajanje programa v celotnem prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Navajata tudi, da je prvi pogoj za zagotavljanje kontinuitete v razvoju in učenju otrok na prehodu iz vrtca v šolo in hkrati za doseganje ciljev, ki jih določajo učni načrti za posamezne

predmete, dobro poznavanje vsakega otroka v oddelku (Marjanovič Umek in Zupančič, 2020). Zato je pomembno, da učitelj v prvih tednih in mesecih nameni veliko časa spodbujanju otrok k samostojnemu pripovedovanju, pogovarjanju, vzpostavljanju socialnih odnosov in delovanju v socialnih skupinah, organiziranju in opazovanju otrok v igri ter tudi osebnemu vključevanju v igro, skupnemu branju, spodbujanju likovnega izražanja, gibanju v telovadnici in na prostem. Vse to so namreč okoliščine, v katerih so otroci praviloma motivirani za učenje, počutijo se čustveno varne, socialno vključene in miselno angažirane, učitelju pa omogočajo opazovanje, spremljanje in prilagajanje.

Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje v enem dokumentu nadaljuje in nadgrajuje cilje in področja dejavnosti *Kurikuluma za vrtce*. Pri tem upošteva zakonitosti učenja in poučevanja mlajših učencev ter poudari razvijanje temeljnega znanja, ki ga posameznik potrebuje za uspešno učenje v nadaljnjem šolanju. Smiselno, horizontalno in vertikalno, poveže cilje vseh sedem trenutno veljavnih učnih načrtov za predmete v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju in postavi izhodišča za uresničevanje ciljev skozi učencem prilagojena didaktična načela in didaktične strategije. Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje pripravi podlago za nadgradnjo ciljev in standardov znanja v učnih načrtih od 4. razreda naprej.

V *Smernicah za oblikovanje Učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2023) je izpostavljena potreba po ponovnem povezovanju in celovitosti tega obdobja. Ob uvedbi devetletke je bila uvedena členitev devetletke na triletja, ki je povezana s prehodom otrok iz vrtca v šolo ter pripravljenostjo otrok na učenje v 1. razredu in v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, pri čemer je triletje prvotno delovalo kot konceptualna in vsebinska celota (pedagoška, razvojna, didaktična celota). Zaradi posegov v zaokroženo celoto triletnega obdobja šolanja (ocenjevanje znanja v 3. razredu, dodatni predmet, organizacija pouka, količina gradiv) prihaja do izrazitejše »popredmetenosti« prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja, intenzivnejše obravnave učnih vsebin in hitrejšega prehajanja med njimi, kar zmanjšuje možnosti za optimalno udejanjanje notranje učne diferenciacije in individualizacije. Vse to je nakazovalo potrebo po pripravi učnega načrta, ki bo ob prehodu iz vrtca v šolo omogočil ustrezno dinamiko doseganja ciljev in standardov znanja.

Zaradi teh razlogov učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje vključuje cilje in standarde znanja, ki so za to obdobje šolanja ustrezni in izbrani s premislekom. Ti spodbujajo, razširjajo, nadgrajujejo spontano otroško raziskovanje sveta in zagotavljajo slehernemu posamezniku celostno, miselno in čustveno aktivno učenje ter smiselno učenje v aktualnem in socialnem kontekstu. Z doseganjem ciljev in standardov učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje naj bi učencem zagotovili pridobitev temeljnega in povezanega znanja, sodelovanje v skupnosti, pozitiven odnos do okolja, učenje za dobro fizično in psihično zdravje v sedanjosti in v prihodnosti. Cilji in standardi znanja učnega načrta omogočajo celostni pristop k učenju v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, s čimer učenci pridobivajo boljše razumevanje povezav med različnimi predmetnimi področji, razvijejo sposobnost prenosa znanja med različnimi situacijami in konteksti; krepijo motiviranost za učenje, razvijajo veščine in jih povezujejo ter se učijo prilagajati različnim situacijam. Celostni pristop k učenju v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju okrepi in dopolni učenčevo poznavanje, razumevanje ter uporabo znanja, omogoči vpogled v učenčev napredek ter postavi temelje za nadaljnje učenje odgovornosti za lastno učenje.

NAMEN UČNEGA NAČRTA ZA PRVO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

Da bi bil uresničen zgoraj zapisani glavni namen učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, je predmetna kurikularna komisija za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje sledila trem vodilom pri pripravi in oblikovanju učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, in sicer:

1. **celostni pristop k učenju ter skrb za celostni razvoj učenca**
2. **usvajanje temeljnega znanja**
3. **povezovanje znanja**

Celostni pristop k učenju ter skrb za celostni razvoj učenca v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju upošteva individualne razlike učencev, omogoča in dopolni poznavanje, razumevanje ter uporabo znanja. Učencem omogoča vpogled v lastni napredek ter postavi temelje za razvoj odgovornosti do lastnega učenja. Učencem sta prav tako omogočena boljše razumevanje in vsebinska povezanost med različnimi predmetnimi področji, razvijejo zmožnost prenosa znanja med različnimi situacijami in konteksti ter krepijo motiviranost za učenje, razvijajo veščine, jih uporabljajo in se učijo prilagajati različnim situacijam. Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje sledi posebnostim učenja učencev na prehodu iz vrtca v šolo in v začetku šolanja, pri čemer cilji upoštevajo učenčev:

- telesni in gibalni razvoj, ki je odvisen od individualne stopnje razvoja, potrebo po gibanju in po igri ter gibanju na prostem,
- socialni, čustveni ter moralni razvoj in razširitev učenčevih odnosov iz domačega okolja na širše šolsko okolje, s poudarkom na zavedanju učenčeve potrebe po participaciji, usmerjanju tekmovalnosti v sodelovanje, potrebe po druženju z vrstniki in izgradnji socialne mreže z vrstniki in odraslimi in odnosa do starejših kakor tudi otrokovo sprejemanje vrednot na osnovi težnje razumeti svet okoli sebe in organizirati svoje socialne izkušnje;
- kognitivni razvoj in zagotavljanje pogojev za spodbujanje učenja v območju bližnjega razvoja ob ustrezno zahtevnih dejavnostih, učenčeve radovednosti in postavljanja vprašanj, ustvarjalnosti ter učenja skozi igro in odkrivanje skozi konkretne izkušnje ter omogočanje priložnosti za razvoj govora ter govornih zmožnosti in s tem mišljenja, ubeseditev konkretnih izkušenj, širjenje besedišča in izbiranje ustreznega načina sporazumevanja in sporočanja.

Učni načrt je podlaga za načrtovanje in pripravo pouka v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, ki poleg ciljev posameznega predmeta vključuje tudi povezovalne cilje, ki omogočajo celostni, osmišljen in medpredmetni pristop k pridobivanju znanja. Cilji učnega načrta vodijo k postopnemu in individualiziranemu prehajanju od učenčevih porajajočih se zmožnosti zgodnjega učenja do standardov znanja ob koncu vzgojno-izobraževalnega obdobja.

Usvajanje temeljnega znanja učencem omogoča, da lahko znanje po vertikali nadgrajujejo v nadaljevanju šolanja (branje, pisanje in računanje). To znanje je ključnega pomena za razvoj nadaljnjega razumevanja in poglabljanja znanja. Ob koncu prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja naj bi učenci usvojili temeljna znanja in bili zmožni:

- ubesediti svoje izkušnje in misli, se sporazumevati in sporočati v slovenskem knjižnem jeziku in z ustreznim besediščem;
- poslušati in brati z razumevanjem ter se odzvati nebesedno ali s tvorjenjem krajših govorjenih in pisnih besedil (predvidenih s tem učnim načrtom) v slovenskem, učenčevem prvem jeziku in tujem jeziku;
- svoje izkušnje in prebrano ter slišano kritično presojati v skladu s svojim znanjem in izkušnjami;
- uporabiti temeljne spoznavne postopke za pridobitev znanja (opazovati, primerjati, ravnati s podatki, sklepati, sporočati);
- s strategijami, ki jih na osnovi opazovanj in posnemanja prevzemajo od odraslih, reševati probleme iz vsakdanjega življenja;
- skrbeti za lastno zdravje in dobro počutje z zadostno mero gibanja in obvladovanja lastnega telesa ter biti pri tem gibalno učinkovit;
- raziskovati umetnost in se izražati skozi umetnosti, interpretirati, izraziti lasten potencial in interes;
- izkazati osnovne digitalne veščine za digitalno državljanstvo v skladu z učenčevim znanjem in zmožnostmi (poiskati podatke, jih shraniti, ponovno poiskati, znati komunicirati in sodelovati z digitalno tehnologijo, izdelovati digitalne vsebine in upoštevati avtorske pravice, skrbeti za varnost na spletu);
- preizkušati učinkovite strategije učenja (opisati, povzeti situacije in podatke s svojimi besedami, izluščiti pomembne podatke, prikazati odnose med pojavi, pojmi, izdelati vizualno predstavitev vsebine) in uporabiti tiste, ki mu omogočajo učenje.

Temeljni cilji prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja se udejanjajo skozi smiselno povezovanje predmetnih ciljev posameznih predmetov s povezovalnimi cilji.

Povezovanje znanja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju poteka na treh ravneh:

- znotraj predmetov (predmetne in intradisciplinarne povezave),
- med predmeti (medpredmetne povezave, ki so multidisciplinarne in interdisciplinarne),
- nad predmeti (nadpredmetne ali transdiciplinarne povezave).

Taki način načrtovanja in povezovanja ciljev omogoča aktivnejšo vlogo učencev v procesu učenja, poglobljeno in celostno pridobivanje znanja, ki ga učenci med seboj povezujejo na različnih predmetnih področjih, ter doseganje taksonomsko višjih učnih ciljev. Učitelj povezuje predmetne cilje in povezovale cilje tako pri sprotnem načrtovanju pouka kot pri celoletnem načrtovanju in s tem učencem omogoča izgradnjo procesnega znanja skozi celotno prvo vzgojno-izobraževalno obdobje.

Eden od glavnih namenov učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje je torej bila priprava učnega načrta, ki bi upošteval organizacijsko-izvedbene in didaktične specifike prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja in obenem omogočal razvijanje prečno-povezovalnega znanja in predmetnega znanja vseh predmetov predmetnika.

V *Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2023) je zapisano, naj predmetna kurikularna komisija, ki je pripravljala učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, poleg načel prenove, opredeljenih z *Izhodišči za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (2022), upošteva tudi:

- značilnosti učenja in poučevanja mlajših učencev (zlasti razvojnopsihološke značilnosti učencev, pa tudi ugotovitve nevroznanosti, pomen učenja učenja, razvoj komunikacijskih, socialnih, telesno-gibalnih in drugih spretnosti, gibanja, izkustvenega učenja, tako v šolskih prostorih kot na prostem);
- da je treba učencem zagotavljati kontinuirano učno izkušnjo, tako da se upošteva preteklo učenje v predšolskem obdobju ter predvidene značilnosti pouka in učenja v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju;
- da mora učitelj načrtovati cilje, ki omogočajo za posameznika smiselno ter subjektivno pomembno učenje v aktualnem in socialnem kontekstu;
- da je treba zagotoviti tak zapis učnega načrta z učnimi cilji, artikuliranimi na način, da omogočajo strokovno avtonomijo učiteljev pri izbiri učnih vsebin in didaktičnih strategij (metod, oblik, sredstev);
- da je treba s količino in vsebinskim obsegom ciljev zagotoviti, da jih bo mogoče dosegati v danem časovnem okviru (tj. v okviru s Predmetnikom osnovne šole opredeljenega števila ur).

Zato je predmetna kurikularna komisija v učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje na podlagi usmeritev iz *Smernic za oblikovanje Učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2023):

- smiselno nadaljevala in nadgradila cilje, ki jih na posameznih področjih predvideva *Kurikulum za vrtce* (Izhodišča za prenovo kurikuluma za vrtce, 2022);
- posebno pozornost namenila oblikovanju tem, ciljev in standardov, ki zajamejo temeljno znanje , ki ga posameznik potrebuje za uspešno učenje tudi ali še zlasti v nadaljnjem šolanju (temelji za izgradnjo bralne, matematične, naravoslovne ipd. pismenosti, razumevanje in doživljanje umetnosti, zmožnost gibanja, socialno in čustveno učenje) in za delovanje v skupnosti;
- vzpostavila podlago za smiselno horizontalno in vertikalno povezovanje ciljev s tistimi iz učnih načrtov posameznih predmetov v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju;
- postavila izhodišča za uresničevanje ciljev skozi učencem prilagojena didaktična načela in pristope (odprtost, individualizacija itd.);
- pripravila podlago za nadgradnjo ciljev in standardov znanja v učnih načrtih od vključno 4. razreda naprej.

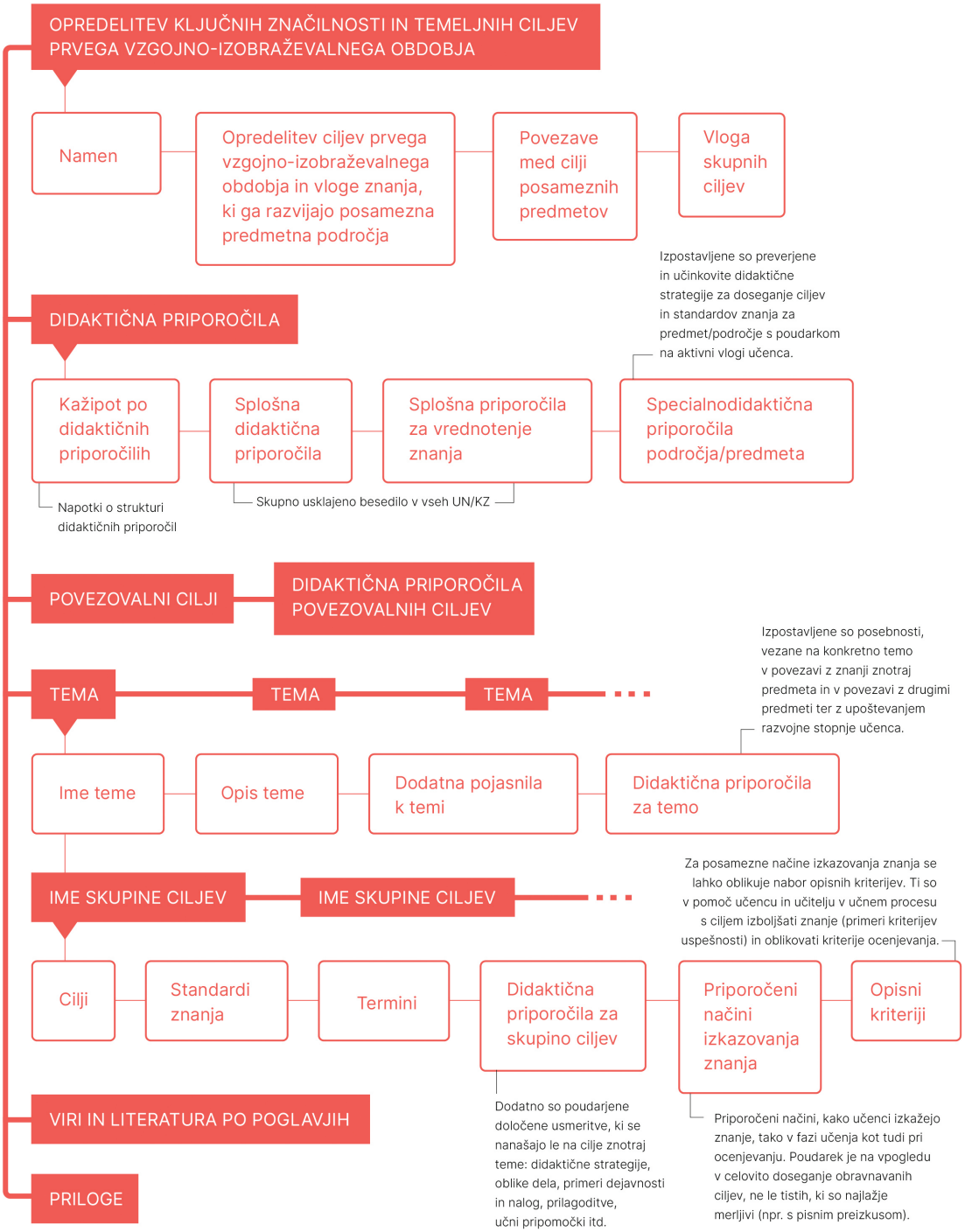
STRUKTURA UČNEGA NAČRTA ZA PRVO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

Predmetna kurikularna komisija, ki je pripravljala učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, je pri pripravi le-tega upoštevala *Izhodišča* (2022, str. 12), ki določajo strukturo učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje z naslednjimi poglavji:

- Opredelitev ključnih značilnosti in temeljnih ciljev prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja;
- Opredelitev ciljev predmetov, ki sestavljajo program prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja;
- Opredelitev standardov znanja na ravni prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja kot celote po predmetih.

OPREDELITEV KLJUČNIH ZNAČILNOSTI IN TEMELJNIH CILJEV PRVEGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA OBDOBJA

V Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje (Novak idr., 2023) je opredeljeno, kaj naj bo zapisano v posameznem poglavju. Poglavje **Opredelitev ključnih značilnosti in temeljnih ciljev prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja** na začetku vključuje formalne podatke o predmetih, vključenih v prvo vzgojno-izobraževalno obdobje (imena predmetov, izobraževalni program, obseg ur predmeta v skladu s predmetnikom osnovne šole in vzgojno-izobraževalnim obdobjem v osnovni šoli).

▸ SLIKA 1: Prikaz strukture učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje

Opredelitev ključnih značilnosti in temeljnih ciljev prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja zajema:

- namen učnega načrta,
- opredelitev ciljev predmetov prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja in vloge znanja, ki ga razvijajo posamezna predmetna področja,
- povezave med cilji posameznih predmetov in
- vlogo skupnih ciljev.

Izhodišča (2022, str. 11) opredeljujejo glavni namen učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje kot: »Ohraniti celovitost prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja, ki omogoča učenje najmlajših učencev, tako da podpira njihov celostni razvoj, pridobivanje temeljnega znanja in visoko stopnjo povezovanja znanja ob hkratnem doseganju ciljev in standardov znanja različnih predmetov.«

V opredelitvi **Namena učnega načrta** je pojasnjeno:

- kaj obsegajo teme, cilji in standardi znanja, določeni z učnim načrtom *(npr. nadgradnja in razširitev spontanega otroškega raziskovanja, začetno opismenjevanje, pridobitev temeljnega znanja, pridobitev povezanega znanja in pozitivnega odnosa do učenja);*
- kako so posamezni deli učnega načrta v medsebojni odvisnosti *(posamezni predmeti, posamezni cilji teh predmetov in posamezni standardi znanja, izpeljani iz teh ciljev).*

V opredelitvi namena učnega načrta so opredeljene ključne značilnosti pouka in učenja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, ki se nanašajo na telesni in gibalni razvoj, socialni, čustveni in moralni razvoj, govorni razvoj in razvoj govornih zmožnosti, kognitivni razvoj in zagotavljanje pogojev za spodbujanje učenja v območju bližnjega razvoja ob ustreznih pričakovanjih.

V poglavju **Opredelitev ciljev predmetov in vloga znanja, ki ga razvijajo posamezna predmetna področja** je predmetna kurikularna komisija določila, kaj je podlaga za pouk in učenje v okviru posameznega predmeta v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Opredelila je pomen in uporabnost znanja, obravnavanega v okviru posameznega predmeta v celotnem prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Cilji učnega načrta narekujejo postopno in individualizirano prehajanje od učenčevih porajajočih se zmožnosti zgodnjega učenja do standardov znanja ob koncu prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja. Vidna so tudi področja predmeta, ki tvorijo posamezni predmet in izhajajo iz konceptov znanja posameznega predmeta. Področje predmeta je tisto znanje, za katerega želimo, da bi ga učenci izgrajevali in razvijali v procesu izobraževanja, zato se na njegovi podlagi oblikuje cilje predmeta. Področja kažejo na vse ključne komponente predmeta oz. discipline. Pri postavitvi tem posameznega predmetnega področja poteka vertikalno in horizontalno usklajevanje, kar pomeni, da so teme pri sorodnih predmetih prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja v največji možni meri in smiselno usklajene (npr. teme pri slovenščini in tujem jeziku, saj je izhodišče obeh razvijanje sporazumevalne zmožnosti).

Izhodišča (str. 12) narekujejo: »Dokument naj temelji na prečno povezovalnem znanju vseh predmetov predmetnika za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje in predmetnospecifičnem znanju. Upošteva naj organizacijskoizvedbene in didaktične posebnosti prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja, tako da poveže cilje vseh predmetov in obenem ohrani predmetno specifično znanje.«

Poglavje **Povezave med cilji posameznih predmetov in vloga skupnih ciljev** v prvem delu učnega načrta poudari, da je vsako predmetno področje opredeljeno skozi namen pouka in učenja predmeta ter strukturo predmetnega znanja. Vsi cilji učnega načrta se nanašajo na področja predmetov, s čimer se tudi omogoča ustrezno spremljanje in vrednotenje napredka učencev. Delitev ciljev na cilje posameznih predmetov in povezovalne cilje izhaja iz potrebe po tem, da se določeno znanje razvija v predmetnem kontekstu (npr. aritmetika in algebra pri matematiki, predopismenjevalne zmožnosti in učenje tehnike branja pri slovenščini, gibalna učinkovitost pri športu), določeno znanje pa se razvija povezovalno oz. interdisciplinarno.

Ena od ključnih novosti v učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje so **povezovalni cilji**. Ti obsegajo znanje in spretnosti, ki jih učenci razvijajo pri vseh predmetih. Temeljijo na procesnem znanju ter omogočajo strukturiranje učnih izkušenj, tako da izkoriščajo smiselne povezave med predmetnimi področji in zagotavljajo celostno učenje ter temelje za učenčevo nadaljnje učenje. Ob organizacijsko-izvedbenih in didaktičnih posebnostih prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja omogočajo povezovanje ciljev vseh predmetov in pridobivanje nadpredmetnega znanja. Ne izpeljujejo se v standarde znanja, saj se njihovi učinki kažejo v standardih znanja, ki so opredeljeni v okviru posameznih predmetov. Povezovalni cilji so razvrščeni v šest skupin ciljev:

1. šolsko okolje in medsebojni odnosi,
2. učenje učenja,
3. rutine,
4. gibanje in igra,
5. jezik in kultura,
6. digitalno opismenjevanje.

Med predmetnospecifične cilje, didaktična priporočila, lahko pa jih prepoznamo tudi v standardih znanja, so smiselno vtkani **skupni cilji** splošnega izobraževanja, ki so v posebnem kurikularnem dokumentu (Skupni cilji …, 2023) razvrščeni na pet področij: Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost, Trajnostni razvoj, Zdravje in dobrobit, Digitalna kompetentnost in Podjetnost. Pri načrtovanju učnih dejavnosti je priporočljivo, da se učitelj najprej seznani z opisi področij skupnih ciljev ter s samimi skupnimi cilji, saj tako pridobi boljši vpogled v celoto. Učenci v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju ne bodo dosegali vseh ciljev posameznih področij, temveč samo tiste, ki so označeni v predmetnospecifičnih ciljih predmetov učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje.

Področje skupnih ciljev **Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost** je opredeljeno skozi tri podpodročja – Jezik, Državljanstvo ter Kultura in umetnost –, ki gradijo posameznikova jezikovna znanja in zmožnosti, individualno vpetost v lokalno, nacionalno in globalno okolje ter razvijanje kulturne zavesti za izzive današnjega časa in družbe prihodnosti.

Skupni cilji področja **Trajnostni razvoj** so odziv na vse večje potrebe po opolnomočenju učencev za učinkovito soočanje in odzivanje na lokalna ter globalna vprašanja in izzive. Gre za vseživljenjski proces, ki prispeva k razvoju spoznavnih, socialnih, emocionalnih in vedenjskih vidikov ter ciljev učenja. Učenci se opolnomočijo z znanjem, spretnostmi, vrednotami in stališči, ki jim omogočajo sprejemanje odločitev in odgovorno delovanje za okoljsko celovitost, gospodarsko uspešnost in družbeno pravičnost. Poudariti je treba, kako lahko vsak učenec samostojno in v okviru razreda ter šolske skupnosti, pa tudi v širšem okolju, deluje v smeri sprememb za trajnostnost in vpliva na družbeno preobrazbo, ki vodi v trajnostno prihodnost.

Pri udejanjanju skupnih ciljev področja **Zdravje in dobrobit** ima učitelj pomembno vlogo. Ustvarja namreč učno okolje, v katerem spodbuja celostni razvoj učencev in krepi njihovo duševno, telesno in socialno dobrobit. Pri tem skrbi za krepitev čustvenih in socialnih veščin, ki so temelj zdravega osebnostnega razvoja in vključevanja v skupine in skupnost.

Cilji področja **Digitalna kompetentnost** omogočajo učinkovitejše sodelovanje v družbi in gospodarstvu ter lažje soočanje z izzivi sodobnega časa. Biti digitalno kompetenten oz. pismen pomeni biti sposoben razumeti medije, poiskati informacije, se kritično odločati o najdenih informacijah ter komunicirati z drugimi z uporabo različnih digitalnih orodij in aplikacij – torej znati uporabljati digitalno tehnologijo (z zavedanjem njenih omejitev in potencialnih nevarnosti).

Cilji področja **Podjetnost** se odražajo v skrbi za lastni osebni razvoj in spodbujajo priložnosti za proaktiven prispevek k družbenemu razvoju. Razvijanje podjetnosti pri učencih pomembno prispeva k njihovi pripravljenosti na prihodnost, je temelj za osebni razvoj in razvoj odgovornega državljana ter vključuje aktivnosti vseživljenjske karierne orientacije. Za uspešen razvoj podjetnostne kompetence mora imeti učenec priložnost reševanja avtentičnih izzivov, od razvoja (lastnih) idej do prepoznavanja priložnosti (ali zgolj predlogov) za ustvarjanje rešitev.

CILJI PREDMETOV, KI SESTAVLJAJO PROGRAM PRVEGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA OBDOBJA, IN POVEZOVALNI CILJI

Izhodišča (2022, str. 12) predvidevajo, da so v opredelitvi ciljev predmetov, ki sestavljajo program prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja:

- cilji posameznega predmeta (lahko) smiselno povezani v sklope oz. teme,
- cilji zapisani tako, da omogočajo notranjo diferenciacijo in individualizacijo ter možnost njihovega individualnega doseganja znotraj celotnega triletja,
- pri posameznih ciljih ali skupinah ciljev nakazane tudi smiselne povezave z drugimi predmeti,
- pri posameznih ciljih ali skupinah ciljev nakazane tudi smiselne povezave s skupnimi cilji programa iz kurikularnega dokumenta o skupnih ciljih,
- cilji zapisani na ravni triletja, pri čemer učni načrt učitelju nakaže dinamiko njihovega predvidenega doseganja po posameznih razredih.

V *Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (Novak idr., 2023) je opredeljeno, kako naj bodo oblikovani in zapisani tako predmetni kot tudi povezovalni cilji. Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje določa cilje predmetov. Ti cilji so smiselno povezani v **teme** in nato v **skupine ciljev.** Učni načrt je strukturiran po temah znotraj predmetov in temah, ki povezujejo cilje posameznih predmetov. Vsaka tema učnega načrta je predstavljena s **kratkim opisom**, v katerem je nakazana povezanost teme s področjem predmeta, navedene morebitne vsebine, s katerimi dosegamo cilje, in temeljna vodila ter obvezujoča navodila za učitelja. Predmetna kurikularna komisija oz. njene podskupine za posamezni predmet so bile pri poimenovanju tem znotraj posameznih predmetov pozorne na enotni pristop pri poimenovanju tem (poimenovanje teme, ki izhaja iz vsebine oz. teme, ki izhaja iz procesnega znanja ali spoznavnega procesa).

Cilji učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje so zastavljeni predmetno za celotno vzgojno-izobraževalno obdobje. Skupine ciljev in cilji nakazujejo dinamiko in kontinuiteto doseganja ciljev. Zapisani so tako, da omogočajo notranjo diferenciacijo in individualizacijo ter možnost njihovega individualnega doseganja znotraj celotnega prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja.

Učenci v treh razredih prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja izgrajujejo znanje, ki temelji na ciljih, specifičnih za določeni predmet, in jih v procesu pouka in učenja morajo usvajati prek eksplicitnega predmetnega učenja (primer: predopismenjevalne zmožnosti in tehnika branja). Pouk in učenje pa vodita do znanja tudi prek povezovalnih ciljev, ki temeljijo na konceptih, ki se gradijo pri vseh predmetih. Učenci v vseh treh razredih usvajajo in izgrajujejo znanje, ki pripelje do usvojenih standardov znanja.

Povezovalni cilji presegajo povezovanje na podlagi vsebin. Kažejo na povezovanje zaradi koncepta/zmožnosti/dejavnosti. **Koncept** (po SSKJ) je abstrakcija ali posplošitev iz izkušnje ali rezultat transformacije obstoječih konceptov. Konkretizira vse svoje dejanske ali možnostne primere, najsi bodo to stvari v resničnem svetu ali druge zamisli (ideje). Obravnavajo se v mnogih, če ne v vseh, znanstvenih vedah, bodisi eksplicitno, na primer psihologija, filozofija, ali implicitno, na primer matematika, fizika. Koncept je sopomenka za zamisel. Posploševanje in poenostavljanje omogoča višjenivojsko mišljenje. Učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje vključuje tri vrste konceptov:

- koncepti kot miselne predstavitve, v katerih so koncepti smiselne celote, ki obstajajo v možganih (kadar se z mišljenjem ustvari posplošitev oz. se povzamejo podobnosti iz številnih primerov, kot je npr. koncept živega – npr. drevesa);
- koncepti kot zmožnosti in pismenosti (npr. branje, finančna pismenost);
- koncepti kot abstraktni objekti (npr. čas).

Povezovalni cilji so smiselno, medpredmetno in konceptualno povezani.

Pri posameznih ciljih ali skupinah ciljev, tako predmetnih kot povezovalnih, so nakazane tudi smiselne povezave s **skupnimi cilji** programa iz kurikularnega dokumenta o skupnih ciljih.

STANDARDI ZNANJA IN MINIMALNI STANDARDI ZNANJA NA RAVNI PRVEGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA OBDOBJA

V *Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (Novak idr., 2023) je opredeljeno, kako naj bodo oblikovani in zapisani tako **standardi znanja kot minimalni standardi znanja**. Ti se za vsak predmet določijo na ravni celotnega vzgojno-izobraževalnega obdobja. Pri nekaterih standardih znanja oz. minimalnih standardih ali v didaktičnih priporočilih pa so lahko opredeljena priporočila za doseganje standardov znanja po posameznih predmetih oz. pričakovano znanje, ki učitelja usmerja pri načrtovanju in pouku ter učenju (prilagajanju trenutnega in nadaljnjega učenja posameznega učenca). Standardi znanja so oblikovani tako, da povezujejo znanje in spretnosti, ki jih je treba razvijati pri vseh/določenih predmetih, a so še vedno konkretni in usmerjeni v temeljno znanje prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja po predmetih. Tako so upoštevane razvojne značilnosti učencev (procesno-razvojni vidik) in so omogočeni t. i. mehki prehodi in prekrivanja med ravnmi pričakovanih znanj v posameznih vzgojno-izobraževalnih obdobjih ter se prepreči pretirano normativen pristop v pedagoški praksi.

Predmetna kurikularna komisija, ki je pripravljala učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, je pri oblikovanju standardov znanja tega učnega načrta upoštevala *Izhodišča* (str. 14, 15). V njih je zapisano:

Standardi znanja izhajajo iz ciljev in omogočajo preverjanje doseganja ciljev, kar ne pomeni, da se prav vsak cilj povezuje z določenim standardom, sploh pa ne, da ima vsak cilj z njim povezan, specifičen standard znanja.

V domači strokovni literaturi so standardi znanja opredeljeni kot **znanje, ki ga doseže in izkaže večina v populaciji, opredeljeno po smiselnih časovnih obdobjih**. Po svoji naravi so to operacionalizirani in objektivno preverljivi učni cilji, ki vsebujejo obseg in kakovost znanj, spretnosti in veščin oz. znanj v najširšem pomenu te besede, ki naj bi jih učenec dosegel in izkazal (npr. Milekšič, 2010; Štefanc, 2012; Žakelj, 2007). Standardi znanja se torej nanašajo na učenca in ne na učitelja (učenec zna, zmore, naredi itd.).

Standardi znanja predstavljajo znanje (v najširšem pomenu besede, kot vednosti in zmožnosti), ki ga pričakujemo pri učencih. **Minimalni standardi znanja** pa predstavljajo znanje, ki ga učenec mora izkazati, če naj bo pri predmetu ocenjen vsaj z najnižjo pozitivno oceno, torej predstavljajo obseg in kakovost znanja, spretnosti in veščin, ki so nujni za nadaljevanje učenja oz. zaključek izobraževanja (po Milekšič, 2010), zato morajo biti v učnem načrtu izpostavljeni.

Standard znanja opredeljuje/vsebuje dva vidika:

- kaj naj učenec zna pri predmetu in
- kako kakovostno naj bo to znanje na določeni stopnji izobraževanja.

Standardi jasno opredelijo, kaj je pomembno, da učenci **znajo, razumejo in naredijo (opravijo)**, to je, katero znanje (vednosti) in katere vrste spretnosti oz. veščine naj bi bili učenci zmožni prikazati. Opredeljujejo pa tudi **različne vidike kakovosti ravnanja oz. dejavnosti** učenca. Tako opredeljeni standardi omogočajo določanje dogovorjenih ravni dosežkov pri ocenjevanju znanja.

OPREDELITEV IN NAMEN DIDAKTIČNIH PRIPOROČIL V UČNEM NAČRTU ZA PRVO VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

V *Smernicah za oblikovanje učnega načrta za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (Novak idr., 2023), ki upoštevajo tudi *Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji*, so za pripravo didaktičnih priporočil zapisane naslednje usmeritve: Šola je mnogo bolj uspešna pri »srečevanju« s socialnimi in edukacijskimi potrebami otrok na začetku šolanja, če je pedagoško delo v učilnici organizirano z didaktičnega vidika čim bolj raznoliko in predvsem, če je v prvem razredu namenjeno dovolj časa **igri otrok**, tako prosti (npr. simbolna oz. domišljijska igra v igralnih kotičkih, igre s pravili, konstrukcijske igre) kot didaktični igri (spoznavanje koncepta količine, velikosti, prostornine); **igranju z znaki in simboli, dramatizaciji na podlagi prebranih zgodb, igri zaznavanja in pozornosti**. Dognanja nevroznanosti (npr. Lillard, 2017; Marjanovič Umek in Kavčič, 2006; Rajović, 2020) poudarjajo, da z igro spodbudimo mentalne stimulacije, ki otroku omogočijo, da doseže tudi faze abstraktnega mišljenja. Razvojne značilnosti učencev in njihove potrebe so ključni dejavnik za učinkovito in uspešno vključevanje otrok v šolsko okolje. Učitelj v šoli podpira in spodbuja učenčev spoznavni, socialni, čustveni, moralni, telesni razvoj, in sicer tako da z izbranimi cilji in dejavnostmi podpira učenca v njegovem procesu učenja. Podpiranje pa pomeni:

- načrtovanje dejavnosti, ki so **povezane s cilji pouka in kriteriji uspešnosti**;
- **raznolike dejavnosti in zbiranje dokazov** za spremljanje razumevanja konceptov in napredovanja učencev v znanju;
- stalno ugotavljanje **razkoraka med ugotovljenim in želenim učnim dosežkom**;
- stalno **spremljanje napredka** za spodbujanje učenja (Greenstein, 2010).

Didaktična priporočila se nanašajo na didaktično ozadje usvajanja:

- temeljnih konceptov posameznega predmeta in
- na razvijanje medpredmetno in nadpredmetno povezanega znanja s poudarkom na sistematičnem pouku in učenju skozi celotno vzgojno-izobraževalno obdobje.

Didaktična priporočila tako vključujejo:

- navodila za uvajanje učencev v šolsko učenje;
- usmeritve za upoštevanje didaktičnih načel (načelo nazornosti in abstraktnosti, načelo aktivnosti in razvoja, načelo sistematičnosti in postopnosti, načelo diferenciacije in individualizacije, načelo primernosti in akceleracije idr.);

- gradiva in pojasnila, ki prispevajo k globljemu razumevanju procesa načrtovanja in izvajanja učnega procesa v prvem VIO;
- navodila za načrtovanje pouka na podlagi ciljev učnega načrta za prvi VIO;
- priporočila za spremljanje učenčevega učenja in napredka;
- priporočila za izvajanje preverjanja in ocenjevanja znanja s poudarkom na opisnem ocenjevanju in prehodu iz opisnega na številčno ocenjevanje;
- priporočila za sledenje skupnim ciljem učnih načrtov.

SKLEP

Predmetna kurikularna komisija, ki je pripravljala učni načrt za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje, je pri pripravi le-tega v največji možni meri poskušala zagotoviti celovitost tega obdobja, hkrati pa upoštevati tako razvojne značilnosti učencev v tem obdobju, kot tudi predmetne specifike posameznih predmetov, vključenih v ta učni načrt. V učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje so upoštevana izhodišča dokumentov, ki so usmerjali delo v predmetni kurikularni komisiji. Je skupni rezultat učiteljic razrednega pouka, ki poučujejo v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, profesoric in profesorja, ki poučujejo na fakultetah, ter svetovalk za razredni pouk Zavoda RS za šolstvo. S skupnimi močmi so ustvarili dokument, ki učiteljem, ki poučujejo v tem ključnem obdobju za razvoj in napredek učencev, omogoča avtonomnost pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji pouka, a jih obenem usmerja in vodi do uspešnega izvajanja pedagoškega procesa.

VIRI IN LITERATURA

Dolgan, K., Podbornik, K., Dolinar, M., Müller, T., Novak, M., Vršič, V., Mršnik, S., Nedeljko, N., Kalc, R., Novak, N., in Krivec, D. (2023). *Smernice za pripravo Učnega načrta za prvo vzgojno izobraževalno obdobje.* Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/REFORMA/Smernice-UN-1.-VIO_rec-7.-seja.pdf

Greenstein, L. (2010). *What Teachers Really Need to Know about Formative Assessment?* ASCD.

Izhodišča za prenovo kurikuluma za vrtce. (2022). Zavod RS za šolstvo. www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_KZV.pdf

Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji. (2022). Zavod RS za šolstvo. www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_UN.pdf

Lillard, A. S. (2017). Why do the children (pretend) play? *Trends in Cognitive Sciences, 21*(11), 826–834.

Marjanovič Umek, L., in Kavčič, T. (2006). Otroška igra. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre: Od rojstva do vstopa v šolo* (str. 41–59). Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.) (2020). *Razvojna psihologija.* 1. zvezek. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (ur.) (2020). *Razvojna psihologija.* 2. zvezek. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Milekšič, V. (2010). *Določanje minimalnih standardov znanja.* Ministrstvo RS za šolstvo in šport in Center RS za poklicno izobraževanje.

Rajović, R. (2020). *Kako z igro spodbujati miselni razvoj otroka* (3. ponatis, p. 130). Mladinska knjiga.

Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj. (2024). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/skupni_cilji.pdf

Štefanc, D. (2012). Kompetence v kurikularnem načrtovanju splošnega izobraževanja. Univerza v Ljubljani, Znanstvena založba Filozofske fakultete. https://doi.org/10.4312/9789610604839

Žakelj, A. (2007). *Spremljanje in posodabljanje učnih načrtov in katalogov znanj.* Zavod RS za šolstvo (interno delovno gradivo).